

Б. БОЦЮРКІВ

**МІФОЛОГІЯ ЧИ МАРТИРОЛОГІЯ?  
ДОСВІД І ПРОБЛЕМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ  
СТАЛІНСЬКОЇ ЛІКВІДАЦІЇ  
ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ  
ЦЕРКВИ В ГАЛИЧИНІ 1944-1946 рр.**

Ліквідація сталінським режимом Української Греко-католицької Церкви (УГКЦ) в половині 40-х років зразу стала предметом офіційного міфу культивованого радянською пропагандою та Російською Православною Церквою (РПЦ) про буцімто “спонтанне” відкинення духовенством і вірними УГКЦ “скомпрометованого” коляборанством з німцями та “буржуазними українськими націоналістами” єпископату та “добровільне” розірвання “зрадницької” Унії з “ворожим” Ватиканом та таке ж “добровільне воз’єднання” с РПЦ. Першими класичними зразками такої фальсифікації подій 40-х років стали діяння Собору Греко-католицької Церкви у Львові 8-10 березня 1946 р.<sup>1</sup> та короткометражний “документальний” фільм “Львівський собор” виробництва Української студії кінохроніки (Київ, 1946)<sup>2</sup>. Вони започаткували цілий жанр фальсифікаторської літератури, якої найкращими зразками стали пасквілі Сергія Тарасовича Каріна – “Даниленка” – чи не головного чекістського архітектора “самоліквідації” УГКЦ<sup>3</sup> – та його учня Кліма “Дмитрука” (Гальського)<sup>4</sup> та менших “міфотворців” із апарату партійної пропаганди і дезинформації та “контрпропагандистів” органів держбезпеки та їхніх подопічних із рядів РПЦ<sup>5</sup>. Хоч з розладом більшовицької системи провалився і державно-партійний міф про спонтанне і люб’язне “воз’єднання” УГКЦ з РПЦ, за нього ще цупко тримається Московська Патріархія та, в меншій мірі, її церковна

організація в Україні УПЦ-КП. Не зовсім відмежувались від цієї фальсифікації УПЦ-КП та навіть УАПЦ, легітимізуючи тим їхню наявність в Галичині.

З другої сторони, маємо, до діла із наставленням подій 40-х років з позицій мартирології, УГКП – як Церкви мучеників і слабодухів-апостатів, із перебільшенням числа репресованих борців за віру та применшенням числа капітулянтів – “возз’єднаних”.<sup>6</sup> Не йдеться тут про свідому фальсифікацію історії ліквідації УГКЦ, а радше про те, що англійці називають “вишфул тинкінг”, та пов’язані з тим незацікавлення фактами, що не підтверджують такої чорно-білої схеми мислення, неповага до наявних статистичних даних та безкритичне сприймання встановлених мартирологічних істин, не зважаючи на колись засекречені документи, які тепер стали доступними в архівах Москви, Києва, Львова та інших осередків. Першою важливою публікацією в цьому жанрі стала видана кількома мовами книжка “Перші жертви комунізму. Біла книга про релігійне переслідування в Україні” (1953), а прикладом цього жанру – “Хроніка Католицької Церкви в Україні” (редакції Й. Тереди)<sup>7</sup>. Не без гріха в цьому відношенні і монументальний II том “Мартирології Українських Церков – Українська Католицька Церква” редакції О. Зінкевича та О.Т. Лончини.

Отже відповідь на поставлене в заголовку питання мусить для наукового дослідника звучати: “ні одна, ні друга”, хоча читаючи “між рядками” деяких творів радянського “міфологічного” жанру, можна знайти і деякий фактологічний матеріал, зокрема, коли його автори були учасниками подій 1944-46 рр.<sup>8</sup> В основному науковий метод, керуючись початковими робочими гіпотезами, вимагає не тільки логічного мислення, але й скептицизму щодо готових, але неперевіраних і недоказаних відповідей. Дослідник мусить шукати первісних і по змозі тогочасних документальних джерел, конфронтуючи їх один з другим та з другорядними джерелами, аналізуючи їхню достовірність, враховуючи мотиви їхніх авторів та їхні призначення. Ідеальні для дослідника ситуації, де ці ж самі події та процеси підтверджуються джерелами протилежних сторін<sup>9</sup>.

#### *Нові архівні джерела про ліквідацію УГКЦ*

Важливі (і не зовсім “нові”) джерела до теми сконцентровані у Римі. З них, на жаль, зовсім недоступний закритий рішенням архієпископа Мирослава Марусина – архів пок. архієпископа Івана Бучка, кир. Іван – один з Львівських єпископів – помічників пок. Митрополита Андрія Шептицького – з вибухом війни і подіями 1939 р. перебував за кордоном і до прибуття до Риму пок. митрополита Йосипа Сліпого єдиний репрезентував там крайову ієрархію УГКЦ. На його адресу надходили різними шляхами листи, релякції, звіти, меморандуми як з Галичини, так і від віруючих нашої Церкви в Польщі. За винятком копії одного важливого документа, яка попала до вінніпезької митрополії<sup>10</sup>, усі старання автора цієї доповіді отримати безпосередній доступ до цього

архіву були, бодай до 1989 р., безуспішні. Друга важлива архівна колекція в Римі. Василіанський архів, був завдяки Протоархімандритові Ісидору Патрилові доступний мені в 1989 р., на жаль лише селективній базі<sup>11</sup>. Особливо важливий – це Патріарший архів пок. кардинала Йосипа Сліпого (зокрема, за період від 1963 р.). Важливим, хоч суб'єктивним, документом у цьому архіві є досі неопубліковані “Спомини” митрополита Сліпого, написані ним у літні місяці 1963 і 1964 років (200 ст.)<sup>12</sup>. Хоч неповністю відкритий для дослідників, Архів пок. кир. Йосифа включає багату збірку листів, звітів, реляцій, надісланих йому з України та від довірених осіб, які відвідали Україну. В Римі знаходиться і важлива колекція документів, що їх привіз чи згодом отримав пок. архієпископ Василь Величковський.

В Нью-Йорку в архіві ЗП УГКЦ знаходяться деякі звіти УПА/ОУН з 1945-47 роки, які з'ясовують акцію т. зв. “возз'єнання Церков”<sup>13</sup> та етапи ліквідації греко-католицьких монастирів в Галичині. В Музеї-архіві Української Православної Церкви в Саут Бавнд Бруку, Нью-Джерзі, що його повністю удоступнив авторові пок. Святіший патріарх Мстислав, у збірці документів пок. архієпископа Пінського Олександра Іноземцева є оригінали указів патріаршого місцєблостителя РПЦ Страгородського з 1940-41 роки щодо підготовки (очевидно, з благословення Кремля) акції “оправославлення” Галичини, реалізацію якої перервала німецька інвазія 1941 р. В автора, в Отаві, є об'ємний, зібраний довгими роками архів, яким він користувався, працюючи над історією взаємин між радянським режимом та УГКЦ від 1939 по 1946 роки.

В останні роки, завдяки зусиллям окремих російських та українських дослідників, стали доступними досі засекречені державні, партійні та кагебістські архівні документи в Москві, Києві та Львові, які виявляють досі невідомі аспекти подій 1944-46 років та вносять корективи у прийнятті версії та пояснення цих подій. Між тими дослідникам треба згадати в першу чергу Михайла Одинцова, який вже в серпні 1990 р. у серії статей в колишньому антирелігійному журналі “Наука и религия” вперше опублікував фрагмент документів із фонду Ради для релігійних культів (РСРК) та Ради для справ РПЦ (РСРПЦ) В Центральному державному архіві Жовтневої Революції СССР (ЦДАЖР). Це документи, які стосувалися відправленої в Москву в грудні 1944 р. делегації митрополита Й. Сліпого та перебігу її зустрічей з головою РСРК І. Полянським<sup>14</sup>, як теж досі невідомої “Інструкції” Г.Г. Карпова, голови РСРПЦ, що її він підготував на доручення Сталіна й Молотова. В цій “інструкції” накреслено крок за кроком план ліквідації УГКЦ та її влиття в РПЦ, в контексті “глобальної” атаки на Католицьку Церкву як в СРСР, так, в сателітних комуністичних країнах, а також і в світовому масштабі. “Інструкція” Карпова, замовлена 2 березня 1945 р. (зразу після Ялтинської конференції) була підписана Сталіним до виконання 16 березня 1945 р. Вона вирішила долю Греко-католицької Церкви. Майже увесь 10-сторінковий текст цього важливого документа та інші архівні

документи, зв'язані з ліквідацією УГКЦ, помістив полк. Іван Григорович Білас у ще неопублікованій праці “Віроломства держави і трагедія Церкви (роль каральних органів у знищенні УГКЦ – історично-правовий аспект)”. Він також зібрав для публікації інші важливі документи з московських і львівських архівів про ліквідацію Греко-католицької Церкви в Галичині та на Закарпатті<sup>15</sup>. Іїшим шляхом прийшов на Захід лист Хрущова до Сталіна в справі т. зв. “Ініціативної групи” о. Г. Костельника, який зберігався в ще не вивченому Центральному архіві в Москві (тепер переіменованому на Російський Центр збереження та вивчення документів новітньої історії)<sup>16</sup>.

В Києві, завдяки старанням проф. Олекси Мишанича, переглянуто 11 томів справи митрополита Й. Сліпого у кол. архіві КДБ (тепер Архіві СБУ)<sup>17</sup>. Досі однак засекречені там архіви т. зв. “Ініціативної групи” з 1945-46 роки, архів т. зв. “Львівського Собору” 1946 р., та особистий архів о. Г. Костельника. Справа повної реабілітації державою, яка (а не РПЦ) ліквідувала УГКЦ та конфіскувала її майно (частину якого передала РПЦ) – вимагає від Української держави відкриття цих архівів та їх вивчення спеціалістами. Досі не вивченими, щодо долі УГКЦ, залишаються архів (зокрема, його Секретна частина) ЦК КПУ, та в 6 Центральному державному архіві Жовтневої революції УРСР – фонди республіканських уповноважених Рад для справ релігійних культів та для справ РПЦ, в які найшвидший час повернути вилучені з них і засекречені документи, що стосуються ліквідації і “возз’єднання” УГКЦ.

У Львові, у Центральному державному історичному архіві відкриті і вивчені автором фонди, що стосуються УГКЦ в 1944-45 рр.<sup>18</sup>, а в Державному архіві Львівської області вивчено автором фонд обласного уповноваженого для справ РПЦ за 1944-45 роки.

Білими плямами для дослідників залишаються поки що фонди Секретних частин партархівів галицьких обкомів КПУ (за винятком Львівського за 1944-46 роки), фонди УГКЦ Станіславської і Дрогобицької єпархій та фонди обласних уповноважених для справ РПЦ в Івано-Франківську (кол. Станіславі), Тернополі та Дрогобичі за 1944-46 роки. Без них неможливо відтворити повну всегалицьку картину періоду ілюзій на “модус вівенді” між УГКЦ та радянською державою (VII. 1945-XI. 1945), періоду і розмірів репресій під час акції “возз’єднання”, діяльності т. зв. “Ініціативної групи”, опору духовенства і вірних, підготовки т. зв. “Львівського Собору”, реакції УПА/ОУН на акцію “возз’єднання”, долі монастирів, монахів та сестер.

Авторові невідомо, чи відроджена УГКЦ (тобто сучасні Львівська архієпископія та Івано-Франківська єпископія) непідраховано точно скільки священників, монахів, монахинь та вихованців богословських шкіл були ув’язнені, згодом заслані за опір насильному “возз’єднанню” чи за зв’язки з УПА-ОУН (їхне число, як правило, перебільшується речниками УГКЦ), скільки родин засуджених священників опинилось на засланні, скільки духовенства загинуло під час слідства, в ув’язненні чи

на засланні та скільки за хрущовських амністій повернулись до Галичини чи залишилися на азійській частині СРСР для духовної опіки над греко-католицькими чи римо-католицькими вірними (тим більше, що УГКЦ залишилася в Україні поза законом аж до 1989 р.). Це незвичайно важлива справа для історії Церкви, як і одна з необхідних підстав для ще досі нездійсненої повноправної реабілітації УГКЦ, реституції skonфіскованого у неї майна та відшкодування потерпілим від репресій Українською державою, як правонаслідницею УРСР. Добре, що за збирання інтерв'ю і анкет у ще живущих жертв репресій проти УГКЦ взявся д-р Борис Гудзяк та його Інститут історії Церкви у Львові.

#### *Події 1944-46 років в світлі нових архівних даних*

Підсумовуючи досі недоступні чи засекречені дані, які будуть обширно цитовані й обговорені в моїй книзі, треба внести низку доповнень, згодом коректив у стандартну досі історію УГКЦ під більшовицькою владою до 1946-47 років.

Підготовку для поширення православ'я в Галичині радянська влада почала ще в період першої окупації 1939-41 рр., прилучаючи до Галичини в 1939 р. Крем'янецький повіт із Почаївською лаврою, шантажуючи в 1940-41 рр. о. Гавріїла Костельника очолити рух на розрив з Римом та підштовхуючи з кінця 1940 р. віруючих Російської Православної Церкви розгорнути з Волині православну місію в Галичині, для якої висвячено напередодні німецької інвазії на львівського православного єпископа – галиційського русофіла з Почаївської лаври – Пантелеймона Рудика.

Повернувшись в Галичину літом 1944 р. й зустрівшись з масовим збройним опором як з боку УПА-ОУН, так і польського націоналістичного підпілля та не маючи ще певності, що Західні Альянси віддадуть Галичину Радянського Союзу – більшовицька влада тимчасово толерувала УГКЦ та давала підстави до ілюзій, що статус Греко-католицької Церкви буде нормалізований. В той же час органи держбезпеки негайно почали підготовку до майбутньої ліквідації Церкви, збираючи політично-компрометуючі дані (співпраця з німцями, УЦК та українськими націоналістами, пропаганда за вступ до дивізії “Галичина” і т. п.) та вербуючи шантажем донощиків, провокаторів та агентів серед духовенства та мирян. В міжчасі, жонглюючи надіями митрополитів Шептицького та Сліпого на повну легалізацію Церкви і збереження її позицій в Галичині, влада добилася заяви лояльності і подяки Сталіну від митрополита Шептицького, а від митрополита Сліпого двох пастирських листів з закликом припинити збройний опір окупаційному режимові<sup>19</sup>. Але звернення до влади з проханням зберегти за Церквою всі її права, що їх гарантував польський конкордат з Ватиканом – привезене в грудні 1944 р. делегацією УГКЦ на чолі з Архимандритом Кліментієм Шептицьким до Ради для справ релігійних культів (на руки І. Полянського) не отримало відповіді, за винятком загальної заяви Полянського, що УГКЦ буде трактована за радянським законодавством так як інші релігійні групи<sup>20</sup>. При тій нагоді в Москві

поставлено вимогу Церкві вплинути на УПА припинити боротьбу проти військ держбезпеки та Червоної Армії<sup>21</sup>. Під кінець лютого 1945 р. через архимандрита Шептицького влаштовано в лісах між Львовом і Бродами зустріч представників НКДБ та УПА<sup>22</sup>, яка закінчилася безрезультатно, оскільки радянська сторона пропонувала тільки “почесну капітуляцію” УПА та підпілля ОУН, з “гарантіями”, яким, очевидно, не можна було довіряти.

В міжчасі передача на Ялтинській зустрічі в лютому 1945 р. Галичини та Волині Радянському Союзові та включення Східної Європи в сферу впливу СРСР розв’язали руки Сталіну. Вже 2 березня доручив він начальникові таємного відділення НКДБ в справах релігії Г.Г. Карпову (який одночасно очолив Раду для справ РПЦ) підготувати “Інструкцію” про ліквідацію УГКЦ та наступ на Католицьку Церкву взагалі в СРСР та сателітних державах. 14 березня Карпов вручив її Сталіну, котрий апробував її 16 березня 1945 р. “Інструкція” передбачала окремі стадії в знищенні Греко-католицької Церкви, вкл. з передачею контролю над нею “Ініціативній групі”, яка мала підготувати “возз’єднання” з РПЦ; Московській патріархії доручено призначити православного єпископа для Львова й видати відповідні пастирські послання до уніатів розірвати унію з Римом та “повернути на лоно РПЦ”<sup>23</sup>. Фактично, як виявляють досі засекречені документи НКДБ й ВКП(б) КП(б)У, усю акцію “возз’єднання” доручено конспіративно провести органам держбезпеки за ширмою “Ініціативної групи” о. Г. Костельника та Московської Патріархії. Характерно, що керівництво всією акцією доручено “прославленому чекістові” Сергію Тарасовичу Каріну, полковникові держбезпеки, який під псевдонімом “Даниленко” займався УГКЦ від перших днів повороту радвлади до Львова, буцімто як уповноважений Раднаркому УРСР для релігійних справ (фактично він діяв як уповноважений Карпова). Він інспірував виїзд делегації митрополита Сліпого до Москви, неофіційно “репрезентував” владу на похоронах Митрополита Шептицького, а згодом репрезентував уряд УРСР на зустрічі з представниками УПА, як “полковник Андрій Головка”. Кар’єра С.Т. Каріна<sup>24</sup> ілюструє незмінну тяглисть політики Кремля супроти українського визвольного руху ще з 1919 р., коли з доручення ЧК він інформував штаб “петлорівського” повстанського руху, як “кур’єр”, коли він в 1921 р. прибув до повстанського штабу отамана Ю. Тютюнника до Львова. Він, мабуть, причинився як до трагічного епілогу Другого Зимового Походу, так і заманення Тютюнника в 1923 р. на територію УРСР для “інспекції повстанських частин” (фактично спецвідділів ЧК, які схопили отамана і його почот), Тютюнника зламано в підвалах ЧК та через нього скомпрометовано повстанський рух та уряд УНР за кордоном. В 1923 р. Каріна переведено на церковний “фронт”, для боротьби з УАПЦ (“петлорівщиною в рясах”). Він особисто призвів до “зламання хребта” УАПЦ в 1926-27 роках, усунення з проводу Церкви митрополита Ліпківського, архієпископа харківського Ярещенка та

голови ВПЦР В. Потієника. Ним підготовлена була і т. зв. “самоліквідація УФПЦ” в січні 1930 р. В 1930-34роки Карін перебував за кордоном на агентурній роботі<sup>25</sup>. Заарештований в роки “єжовщини” Карін пережив знищення старих кадрів ДПУ-НКВС, коли було розстріляно його шефа Баліцького та його заступників. Вийшовши з ув’язнення в 1940 р., він з початком німецько-радянської війни в червні 1941 р. знову опиняється на старому пості відповідального в НКВС/ НКДБ УРСР за релігійні справи. Повернувшись в 1943 р. до Харкова, Карін особисто ліквідував митрополію УАПЦ на чолі з Феофілом Булдовським – найстаршим ієрархом УАПЦ і єдиним, що не емігрував з німцями. З кінця липня 1944 р. Карін (тепер як “Даниленко”) опинився у Львові для підготовки ліквідації УГКЦ. Після арештів єпископату та провідних священників Греко-католицької Церкви, Карін- “Даниленко” “зліпив” т. зв. “Ініціативну групу”, прийняв від неї потрібні заяви та звернення до влади<sup>26</sup>, а в 1946 р. за кулісами реалізував практичні аспекти т. зв. “Львівського Собору”, даючи приміщення та харчування для його “делегатів”<sup>27</sup>. Кошти “Собору” покрив київський екзарх РПЦ Іоан Соколов<sup>28</sup>. З розсекречених документів зовсім ясно, що ні Костельник, ні патріарх Алексій, ні Карпов та органи держбезпеки не мали жодних ілюзій щодо справжніх мотивів (страх, безперспективність дальшого опору), якими керувались “нововоз’єднані” пастирі УГКЦ. З переписки між о. Костельником та патріархом стає ясно, що патріарх не був за скликанням “Собору” з огляду на його неканонічність, і не був за те, щоб – як пропонував Костельник – дозволити “целебат” – неодруженим “новоз’єднаним” священникам – жениться проти канонів як католицької, так і православної Церкви<sup>29</sup>.

З новоявлених документів стало відомо, що протест на адресу Молотова проти створення “ініціативної групи” підписало не 400 чи 300 священників, а лише 61 на чолі з архімандритом Кліментієм Шептицьким<sup>30</sup>, та що після “визнання” владою “Групи” як єдиного керівника Церкви, до Києва їздила делегація (К. Шептицький, І. Котів та Й. Кладочний), безуспішно прохаючи республіканського уповноваженого для справ РПЦ Ходченка дозволити Церкві обрати на місце арештованої ієрархії канонічне тимчасове керівництво Церквою<sup>31</sup>. Після арештів єпископату та кількох сотень священників, більшість духовенства під примусом приєдналися до “Ініціативної групи” (до кінця 1947 р. 1124 священників)<sup>32</sup>. Найбільш лояльними до УГКЦ були монарші чини, чоловічі – які відсотково зазнали найбільших репресій – та жіночі, з яких більшість монахинь уникнули вивезення через їх незаміниму працю як медсестри, працівниці домів для старців та сиріт і т.п.<sup>33</sup>.

В світлі нових документів стає ясным, що жодні концесії зі сторони УГКЦ не врятували б її від ліквідації, що в цій ліквідації головну роль конспіративно відіграли органи держбезпеки, а Московська патріархія менш як другорядну роль (хоч ховаючись за її плечима, компартія та органи держбезпеки залишили за РПЦ головну вину за насильну анексію

УГКЦ); що Костельником та “підпищиками”, що “возз’єднувались з РПЦ, керували не тільки страх, але й прагматичні міркування, щоб “зберегти” “своїх” священників по галицьких парафіях з мінімальними змінами в обряді і стосунках з вірними і в той спосіб не допустити до русифікації Церкви і населення в Галичині<sup>34</sup>.

Поки не розсекречено архівів “ініціативної групи” та т. зв. Львівського Собору 1946 р., поки не вивчено засекречених досі документів партії та НКДБ/МДБ Івано-Франківської (Станіславської), Дрогобицької та Тернопільської областей, неможливо повністю відтворити всі обставини, методи, головних учасників і жертв історичного злочину – ліквідації найважливішої і найстаршої національної інституції галицьких українців. Однак із вже доступних нам документів незаперечно, що УГКЦ ліквідував за наказом Сталіна партійно-державний апарат СРСР та УРСР, що ховався за спиною стероризованої РПЦ. Відповідальність за Українською державою – розкрити всю правду про цей акт насильства над сумлінням та національно-церковними святинями українців в Галичині (та Закарпатті), виявити й осудити ще живих і померлих виконавців цього злочину, повернути УГКЦ присвоєне державою чи – з її ласки – РПЦ майно, та признати живим ще жертвам цього злочину та родинам вже загиблих, чи померлих після звільнення репресованих священників УГКЦ, належне відшкодування, раз та назавжди розвіюючи міф фальсифікаторів історії цього трагічного періоду української історії.

<sup>1</sup> Повний текст доповіді прочитаної на II Міжнародному Конгресі Українців у Львові 25 серпня 1993 р. Автор – професор політичних наук Карлтонського Університету в Оттаві – готує до друку книгу “Українська Греко-католицька Церква та Советський режим в 1939-46 рр.”.

<sup>2</sup> “Діяння Собору Греко-католицької Церкви у Львові 8-10 березня 1946” (Львів, 1946). “Діяння все ж таки показують вирішальну роль держави (лист Ходченка, в якому “Ініціативна група” Костельника визнана єдиною церковною владою в УГКЦ), як теж і доказують неканонічність “Львівського Собору”, скликаного вже перейшовшими на православ’я керівниками “Ін. гр.” без участі греко-католицьких єпископів.

<sup>3</sup> 30-хвилинний фільм (увесь Собор фільмовано для застрашування делегатів) виявляє численні монтажі, де звук не відповідає поведінці учасників.

<sup>4</sup> Гл. С.Т. Даниленко “Униаты” (Москва, 1972) та його ж “Дорогою ганьби і зради” (історична хроніка) (Київ, 1972).

<sup>5</sup> Зокр., К.Е. Дмитрук, Під стандартами реакції і фашизму. – Київ, 1976; та його ж “С хрестом і тризубцем”. – Москва, 1979.

<sup>6</sup> Onyshchenko O.S. et al. (eds.) Uniate Church: Forcible Establishment, Natural Failure (Kiev, 1983); Гл. теж Львівський Церковний Собор. Документи і матеріали. 1946-1981 (Київ: Вид. Патріаршого Екзарха всієї України, 1984). Вилучені з документів є найбільш компрометуючі, зокр. лист від Ходченка.

<sup>7</sup> Напр. в пастирському листі Верховного архієпископа 1993 р. говориться про 1400 репресованих священників та 800 репресованих монахинь. Даних про загальне



число ув'язнених на цілу Галичину поки що не можна було устійнити за архівами КП(б)У/НКДБ, але за архівами на Львівську область на 20.XI.45 арештовано трьох єпископів Василянського протоігумена, 9 деканів або їхніх заступників, 5 ієромонахів (братів), 2 дяконів, 6 питомців богословії та 14 мирян (т. Грушецькому, Краткая справка о результатах агентурно-оперативной работы Управления НКГБ Львовской области в связи с воссоединением униатской церкви с православной, 22 ноября 1945 – начальник Управления НКГБ Львовской области генерал-лейтенант Воронин”. Секр. часть партархива Львовского Обкома Компартии Украины. – Ф.3. – Оп.1. – Д. 230. – Арк.30/1.

<sup>8</sup> Деякі з “документів” чи “вісток” Хр. УКЦ зовсім фіктивні – мимо цього їх безкритично передрукували за кордоном “Вісті з Риму”, а за ними еміграційна преса.

<sup>9</sup> Деякі “свідчення” чи “документи” в “Мартирології” або недостовірні, або з помилковими даними.

<sup>10</sup> Як напр., опис похорону митр. Шептицького, висланий митр. Сліпим до Риму, та опис, висланий начальником Львівського обласного УНКДБ секретареві обкому Грушецькому.

<sup>11</sup> о. В. Гриник, “Церква в рідному краю та в Польщі” (18.3.1948).

<sup>12</sup> Починаючи з половини 50-их років.

<sup>13</sup> Archivum patr. s. Sophiae. “Спомини” митрополита покривають період від його народження до виїзду з Москви до Риму. Окремі фрагменти “Споминів” оприлюднив чи переписав о. І. Хома.

<sup>14</sup> Зокрема 9-сторінковий звіт про зустрічі восени 1946 р. представників підпілля ОУН в Дрогобичі з представником “Ініціативної групи”, яким передано ОУН листа від “о. Автора” (найбільш правдоподібно о. Г. Костельника) з появленням мотивів основників “Ініціативної групи” (“До т. зв. возз’єднання церков”, 28-30.XI. 1946, Архів ЗП УГКЦ. – Нью Йорк. – Ф-1-3).

<sup>15</sup> М. Одинцов, “Хождение по мукам”, Наука и религия, No.8 (Серпень 1990), с.19-21, як теж його раніше інтерв’ю п.н. “Уніати”, поміщене в газеті “Аргументы и факты”, №.40, 7-13 жовтня 1989 р.

<sup>16</sup> 66 ст. машинопису. Збірка документів має титул “Додатки до праці про діяльність НКГБ-МГБ по ліквідації УГКЦ та одержавленню ПРЦ”. Полк. Білас є кандидатом юридичних наук та бувшим докторантом Академії МВС.

<sup>17</sup> Фотокопію листа Хрущова, яка була виставлена разом з іншими рідкісними документами з РЦЗВДНІ у Конгресовій бібліотеці у Вашингтоні, автор отримав від директора КБ д-ра Дж. Біллінгтона.

<sup>18</sup> Проф. Мишаничем зроблено 149 ст. виписок із справи Й. Сліпого.

<sup>19</sup> В ЦДІА у Львові збережені протоколи Архiepархіального Синоду з 1944 р., меморіал митр. Й. Сліпого, переданий делегацією до Москви у грудні 1944 р., тексти пастирських листів з 1944 і 1945 рр., деякі листи митрополита і т. п.

<sup>20</sup> Послання з 23.11.44 та 28.3.45 (в ЦДІА у Львові).

<sup>21</sup> М. Одинцов, “Уніати”.

<sup>22</sup> Й. Сліпий, “Спомини”.

<sup>23</sup> Д. Шанковський “Фантазії Москви про ролі Ватикану у боротьбі УПА”. Патріархат. XI, No.3 (березень, 1978), ст.15; В. Давиденко. “Не стануть агнцями вовки”, Радянська Україна 2.XII.1988.

<sup>24</sup> Білас Ів. “Віроломство держави”. – С.33-34.

<sup>25</sup> Митр. В. Літківський. Історія Української Православної Церкви. Розділ 7: Відродження Української Церкви (Вінніпег, 1961). – С.143, 147; С. Карін “Крах контрреволюційного охвістя, Радянська Україна, 21-29.VII.1982; С.Т. Даниленко, “Дорогою ганьби і зради”; В.М. Виноградський та І.К. Якименко, “Полковник Шовкуненко розповідає”, Комуніст України, січень 1990, с. 73-85; ЦДІА (Львів). – Ф. 201. – Оп. 1. – Спр. 121. – Арк. 6; Державний архів Львівської області (ДАЛО). – Ф. Р-1332. – Оп.1. – Спр.4. – Арк.139.

<sup>26</sup> Агентурна робота Каріна за кордоном (1930-34) – зовсім не розкрита сторінка його чекістської кар'єри. Судячи з його “спеціалізації” до того часу, найбільш правдоподібно, що він “інфільтрував” як “втікач” з СРСР, або ОУН, або середовище УНР, можливо промощуючи шлях іншим агентам, яких він залишив за собою, повернувшись в Україну в 1934 р. Після повороту попав в неласку НКВД, де йому доручили нагляд над централізованою пожежною сторожею.

<sup>27</sup> Недатований лист Хрущова до Сталіна, кінець травня або початок червня 1945 р. в РЦХИДНИ в Москві. – Ф. 17. – Оп. 132. – С. 1, 7, 10, 11.

<sup>28</sup> В ДАЛО зберігається навіть меню для “делегатів”, згідно з яким на снідання у перший день “Собору” (коли за кілька годин “розірвано” Берестейську Унію та “проголосовано” за “воз'єднанням” з РПЦ учасникам “Собору” надано по 100 г горілки та 200 г вина (ДАЛО. – Ф. Р-1332. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 144).

<sup>29</sup> Там же. – Арк. 43, 44.

<sup>30</sup> Лист Костельника до Патріарха Алексія з 3.X.1945; лист Алексія до Г.Г. Карпова з 7.XII.1945 (Збірка документів І в. Біласа, документи ч. 12 і 11).

<sup>31</sup> Звіт начальника обласного НКДБ Воронина першому секретареві Львівського обкому КП(б)У Грушецькому з 30.8.1945. Секретная часть партархива Львовского Обкома Компартии Украины: Ф. 3. – Оп. 1. – Л. 19-20.

<sup>32</sup> Збірка документів Ів. Біласа, документ ч. 13.

<sup>33</sup> Інформація архієп. Макарія (Оксюка) в прокомуністичній торонтонській газеті “Українське слово” за 6, 13 і 20 травня 1948 р.

<sup>34</sup> Секретная часть партархива Львовского обкома Компартии Украины. – Ф. 3. – Оп. 1. – Д. 439. – Арк. 81-82.

<sup>35</sup> Автор у листі до ОУН/УПА (“До т. зв. воз'єднання церков”).